

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.2.2026.10>

УДК 37.091.12-051:005.336.5]:355.018

Анжела Тюпа,

ORCID iD 0000-0001-9935-8245

методист навчально-методичної лабораторії акмеології
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
anzhela.tyupa@toiprro.mk.ua

Людмила Назаренко,

ORCID iD 0000-0001-6560-5252

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії й методики
мовно-літературної та художньо-естетичної освіти
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
liudmyla.nazarenko@toiprro.mk.ua

КОНКУРС «УЧИТЕЛЬ РОКУ»: ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС, СЬОГОДЕННЯ Й ПЕРСПЕКТИВИ

У науково-методичній статті проаналізовано практичний досвід проведення першого туру щорічного всеукраїнського конкурсу «Учитель року». Акцентовано на пристосуванні педагога до професійних викликів в умовах воєнного стану, усвідомленні потреби в безперервному фаховому розвитку й самовдосконаленні. Окреслено суперечності, що є перешкодами на шляху до професійного зростання вчителів. Здійснено огляд наукових праць із питання професійної адаптації в процесі формування успішної особистості, уточнено змістове наповнення поняття «педагогічна адаптація вчителя» й визначено її складники. Висвітлено координацію діяльності Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти з професійного становлення та розвитку вчителів через організацію й проведення конкурсу «Учитель року».

Ключові слова: воєнний стан; конкурс «Учитель року»; професійна адаптація вчителя; професійне зростання; успішна особистість; фахова майстерність.

© Тюпа А. І., Назаренко Л. А., 2026

Вступні зауваги. В умовах війни, коли освіта стає надзвичайно важливою для збереження національної ідентичності та майбутнього країни, конкурс «Учитель року» набуває особливого значення. Він висвітлює важливу роль вчителів та підкреслює їхню стійкість та професіоналізм, є важливою формою моральної та професійної підтримки фахівців, які працюють в складних умовах з дітьми, що переживають травми та відчувають брак звичних ре-

сурсів. Нині важливо популяризувати професію вчителя та мотивувати педагогів до «самоосвіти, брати участь у програмах підвищення кваліфікації та будь-яких інших видах і формах професійного зростання» (Закон України «Про освіту», 2021).

У воєнний час конкурс «Учитель року» набуває особливої актуальності, оскільки освіта, як і вся країна, зазнає значних викликів. Змагання є водночас платформою для обміну досвідом, під-

тримки вчителів та стимулюванням до застосування інновацій в умовах невизначеності та змін. Зараз, коли заходи переважно проводяться у дистанційному форматі, простежуємо тенденцію до зменшення учасників фахових конкурсів порівняно з попередніми роками; недостатню увагу до потреб вчителів-практиків, обмежений характер завдань, що не завжди відповідають реаліям сучасної школи, та їх суб'єктивне оцінювання. Зазначене зумовлює необхідність підтримки безперервності освітнього процесу, що забезпечено участю й перемогою вчителів у конкурсі, які можуть стати прикладом для інших та впроваджувати нові підходи, зокрема в змінених умовах.

Постановка проблеми. Проведення конкурсу «Учитель року» в Україні під час війни є проблемним через логістичні труднощі, безпекові ризики та зміни в освітньому процесі. Вплив війни на проведення конкурсу є чинником відповідного адаптування педагогічних працівників та переосмислення підходів до оцінювання фахової майстерності. Актуальність означеної проблеми посилено суперечністю між переходом на змішаний формат навчання, зміною освітніх програм, психологічним впливом на учнів, учителів та вимогами, що виникають під час війни, до педагогів: адаптації до зовнішніх умов та використання інновацій, що не завжди легко оцінити в умовах традиційного проведення випробувань.

Аналіз наукових публікацій. Конкурси професійної майстерності в освітній галузі останнім часом є об'єктом уваги не тільки організаторів освіти, але й науковців, є предметом дослідження різних аспектів їх підготовки, організації й проведення: Т. Бабко (2016), Т. В. Мастеркової (2023), Г. Райхель (2021). Проблеми участі вчителів у фахових змаганнях присвячено праці М. Л. Ростоки (2015), О. П. Сердюк (2024), І. Рибак (2020), які вивчали мотиваційні складники, що впливають на бажання педагогів долучатися до участі у випробуваннях, зокрема можливість представити власне професійне зростання. Учені аналі-

зують вплив участі у випробуваннях вчителів на їхню самооцінку й ставлення до професії.

Усеукраїнський конкурс «Учитель року» як чинник особистісного зростання та вдосконалення фахової майстерності вчителя розглядали В. В. Каплінський, Л. Мартинець, О. А. Яненко. Вчені зазначали, що участь у конкурсі сприяє реалізації активності педагога, підвищує його психолого-педагогічну, методичну, інформаційно-комунікативну компетентність, дає змогу осмислити по-новому свою діяльність, отримати її професійну експертизу, випробувати власний потенціал (Каплінський В. В., 2012; Мартинець Л., 2018; Яненко О. А., 2014).

Фаховій адаптації присвячено розвідки Т. Белан (2014), В. Бондар, І. Шапошникової (2013), Ж. Вірна (2015), Л. Семез, А. Семез (2010). Результати вивчення особливостей професійного пристосування й роботи в змінених умовах представлено в працях З. Дробінської, В. Марищук, Н. Наненко, В. Століна.

Розглядаючи питання професійного розвитку, Т. В. Тихонова зазначала, що «динамічне реформування освіти, поява нових суттєвих викликів щодо особистісно-професійних якостей освітян потребує посилення та модернізації змісту, методів і форм науково-методичного супроводу педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти» (Тихонова Т. В., 2021).

Значення методичного супроводу фахового зростання педагогів розглянуто в публікації В. В. Стойкової та О. А. Кулешової. У роботі обґрунтовано, що «здатність здійснювати акт творчості в кризових ситуаціях свідчитиме про готовність педагогів до професійного розвитку й удосконалення фахової майстерності» (Стойкова В. В., Кулешова О. А., 2023).

Професійний розвиток педагога через участь у конкурсах фахової майстерності проаналізовано в авторській розвідці (Тюпа А. І., 2022), де зазначено, що участь у конкурсі сприяє реалізації активності педагога, підвищує його психолого-педаго-

гічну, методичну, інформаційно-комунікативну компетентність, дає змогу осмислити по-новому свою діяльність, провести її професійну експертизу, випробувати власний потенціал.

Актуальним для нашого дослідження є міркування Т. В. Мастеркової щодо розкриття особливостей участі педагогів у конкурсах як способу їхнього представлення раціональних форм і засобів ознайомлення з інформацією та її збереження для професійної діяльності, узагальнення власного та колективного досвіду, удосконалення методів дослідницької та експериментальної діяльності (Мастеркова Т. В., 2020), а також визначення мотиваційних складників, що впливають на бажання освітян показувати власні професійні досягнення (Мастеркова Т. В., 2023).

Важливо зазначити, що висновки окремих дослідників базуються на ідеях педагогів-класиків, зокрема В. О. Сухомлинського, педагогічна діяльність якого в національній педагогічній науці посідає чільне місце. У численних працях науковець переконливо доводить, що професійний розвиток вчителя – це не лише накопичення знань, але й формування особистості, здатної до творчості, інновацій та постійного вдосконалення (Сухомлинський В. О., 1976; 2012).

Метою статті є всебічне висвітлення координації діяльності Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти з професійного становлення та розвитку вчителів через організацію й проведення конкурсу «Учитель року».

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Уточнити зміст поняття «професійна адаптація вчителя».
2. Висвітлити історію конкурсу «Учитель року» на Миколаївщині, дослідити його роль у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників.
3. Розповісти про подальші успіхи переможців фінального всеукраїнського етапу конкурсу, які представляли Миколаївську область.

Виклад основного матеріалу. Вершиною професійної компетентності вчителя є його вміння адаптуватися до змінених умов, зокрема й конкретного закладу освіти, удосконалюючи власну фахову компетентність. Це складний і багатовимірний процес, що передбачає засвоєння нових соціально-професійних ролей, норм і цінностей педагогів. Як процес трансформації вчителя розглядають професійне пристосування А. Семез, Л. Семез. На їхню думку, визначення поняття «адаптація» є складною філософсько-методологічною проблемою, оскільки означений процес відбувається на таких рівнях: біохімічному, морфологічному, фізіологічному, поведінковому (Семез А., Семез Л., 2010, с. 217). Це означає, що зовнішні й внутрішні чинники мають вплив на становлення педагога та формування його ефективних моделей взаємодії з учнями, колегами, адміністрацією та батьками, обрання найефективніших методів і форм роботи.

Психолого-педагогічну сутність і функції категорії «професійна адаптація» розкрито в праці О. М. Сагач. Учена зазначає, що це тривалий і суперечливий процес, що визначено спілкуванням із колегами, залученням до нової ситуації, умінням урегулювати проблемні питання, психологічною готовністю, культурою поведінки, прагненням опанувати нові знання, творчістю. Вона вказує на багатофункціональність процесу професійної адаптації, оскільки той є водночас і необхідною умовою, і засобом оптимізації взаємодії людини з фаховою діяльністю, і середовищем, у якому працює вчитель (Сагач О. М., 2024, с. 84). У такий спосіб учитель набуває нових індивідуальних особистісних якостей, знань, досвіду. Відбувається узгодження рис характеру, професійних компетентностей і очікувань педагога з вимогами, що висувають до його педагогічної діяльності в певному освітньому середовищі.

Важливим складником цього процесу є психолого-педагогічна адаптація, що передбачає подолання емоційного напруження, розвиток професійної впевнено-

сті, здатності до саморегуляції та рефлексії власної діяльності. Підвищенню рівня фахової підготовки вчителів сприяє їхнє усвідомлення специфіки організації навчально-виховного процесу. З погляду Н. М. Дятленко, адаптація вчителя є складним динамічним, багатоступеневим процесом входження спеціаліста в специфіку професії, його здатністю до опанування педагогічної майстерності, що передбачає формування власного стилю взаємодії з дитячим колективом, високу активність та творчість (Дятленко Н. М., 2010). Професійна адаптація також має соціальний вимір, оскільки вчитель поступово інтегрується в педагогічний колектив, приймає його традиції, стиль спілкування та корпоративну культуру. Успішність цього етапу значною мірою залежить від підтримки з боку наставників, адміністрації та колег, а також від готовності самого освітянина до безперервного професійного розвитку й самовдосконалення.

Процес адаптації як широку поліфонію засвоєння цінностей через механізми соціалізації визначають Г. О. Шулдик, Л. В. Ткачук. На думку фахівців, адаптація до професійної діяльності відбувається через формування готовності викладача до її виконання. Вона передбачає систему знань та умінь педагога зі свого фаху, його дослідницьку діяльність (діагностування, аналіз, самоаналіз результатів власної педагогічної діяльності, навчально-виховного процесу, рівня навчальних досягнень студентів); добір конкретного навчального матеріалу до теми, вибір методів, форм, прийомів, які є найефективнішими для конкретної ситуації, планування педагогічної та наукової роботи; наявність організаторських та комунікативних здібностей (Шулдик Г. О., Ткачук Л. В., 2016). Усе зазначене передбачає, що вчитель діє усвідомлено з власної ініціативи, а не примусово. Він осмислює механізми цього процесу, його етапи й чинники, зокрема вибудовує продуктивні відносини з колегами, професійним середовищем для ефективної реалізації цілей педагогічної діяльності. Для цього

займається саморозвитком.

Адаптивну поведінку вчителів О. Л. Замятна пов'язує з подоланням як психологічних, так і професійних труднощів, що впливає на їхню соціально-комунікативну поведінку. Така адаптація вчителя є необхідною умовою ефективної педагогічної діяльності, фахового становлення та запобігання вигоранню (Замятна О. Л., 2016). Забезпечення успішного входження педагога в професійну діяльність відбувається через усвідомлене ставлення до обов'язків, бажання саморозвитку, опанування нових технологій і методів діяльності з предмета.

Одним із головних чинників у професійній адаптації й реалізації особистості є роль ціннісних орієнтацій, що запропоновані в працях Ж. Вірни. Критеріями психофізіологічної адаптації вчена вважає стан здоров'я, настрій, тривожність, рівень втомлюваності, активність поведінки. Вона наголошує, що смисловими регуляторами професійного пристосування є успішна фахова діяльність, мотивація, гармонійна аксіологічна структура (Вірна Ж., 2015, с. 162). Уважаємо, що принесення чогось свого в професію, відхід від шаблонного викладання сприяє професійній адаптації, виробленню індивідуального стилю. Проте варто зауважити, що намагання досягти висот у професії не повинно шкодити здоров'ю вчителя. Щоб забезпечити гармонійне поєднання особистісного розвитку педагога з вимогами сучасної освіти, належить взяти до уваги такі складники адаптації:

1. Професійно-діяльнісний – налаштування на роботу, урахування змісту педагогічної діяльності, навчальних програм, методів і технологій навчання, вимог до планування, оцінювання та організації освітнього процесу.
2. Психологічний – формування емоційної стійкості, фахової впевненості, здатності до саморегуляції, подолання стресу й тривожності, пов'язаних з новими умовами роботи.
3. Соціально-комунікативний – налагодження ефективної взаємодії з учнями,

колегами, адміністрацією та батьками, входження в педагогічний колектив і підтримання його норм та традицій.

4. Організаційний – пристосування до режиму роботи закладу освіти, його нормативно-правових вимог, внутрішніх правил, документації та управлінської структури.

5. Ціннісно-мотиваційний складник – усвідомлення соціальної значущості професії, формування стійкої мотивації, прийняття педагогічних цінностей і професійної етики.

Ці складники в сукупності забезпечують цілісність процесу педагогічної адаптації та сприяють ефективному професійному становленню вчителя. Важливою також є здатність до аналізу власної діяльності, оцінювання результатів роботи, корекції поведінки та визначення шляхів подальшого фахового зростання.

На основі здійсненого аналізу праць учених визначаємо *професійну адаптацію як внутрішній і зовнішній цілеспрямований процес, у результаті якого вчитель удосконалює фахову майстерність, бере до уваги особливості педагогічного колективу, учнів, освітнього середовища через залучення до нової ситуації, змінення умов праці для досягнення поставленої мети, реалізації педагогічних завдань, формування емоційної стійкості, осмисленого прийняття педагогічних цінностей.*

Професійний досвід вчителі набувають і через участь у конкурсі фахової майстерності. Це сприяє їхній адаптації до змінених умов. Пришвидшує цей процес аналіз задоволення й незадоволення від реалізації фахових потреб, розуміння перспектив. Усеукраїнський конкурс «Учитель року» – це не просто професійне змагання, а й унікальний шанс продемонструвати власні педагогічні здобутки, обмінятися досвідом із колегами. Учителі мають змогу заявити про себе в колі однодумців, мотивувати колег.

Від моменту заснування конкурсу «Учитель року» у 1995 році змінювалися форми його проведення, а учасники проходили випробування з різним рівнем склад-

ності та тематичним наповненням. Незмінною залишилася його мета – підвищення престижу вчительської професії, популяризації кращих педагогічних здобутків і професійної майстерності.

Конкурс «Учитель року» на Миколаївщині вперше проведено в 1996 році. Відтоді він щорічно відбувався в три етапи: районному, обласному та всеукраїнському. Починаючи з 2021 року, відповідно до оновленого Положення про всеукраїнський конкурс «Учитель року», структуру етапів було змінено: перший тур став обласним, а другий – всеукраїнським. Конкурсанти змагаються з різних предметних категорій («Фізика», «Хімія», «Біологія», «Географія», «Історія», «Українська мова та література», «Образотворче мистецтво», «Правознавство», «Трудове навчання», «Іноземна мова», «Технологія / Трудове навчання», «Інформатика», «Зарубіжна література», «Мистецтво», «Фізична культура», «Захист України» тощо). В окремі роки конкурс охоплював також такі номінації, як «Початкові класи», «Учитель інклюзивного класу», «Керівник закладу освіти» та «Заступник директора школи». Щороку їх загальна кількість традиційно становить чотири предмети.

Для педагогів Миколаївщини цей захід є важливим стимулом для професійного зростання, що дає змогу ділитися своїм досвідом роботи та ідеями з колегами, отримувати цінні поради та зворотний зв'язок від експертів. Виступи учасників оцінюють члени фахових журі, до складу яких входять науковці, досвідчені педагоги, методисти, переможці минулих років. Упродовж відбіркових і фінальних конкурсних випробувань з учителями завжди поруч методисти МОШПО. Вони є надійними, турботливими наставниками, тьюторами, творчими і креативними натхненниками.

Досвід організації конкурсу показав, що результат успіху залежить від уміння оперувати методичним інструментарієм, рівнем сформованості фахових компетенцій самого учасника, його критичності та самооцінки щодо власних сил, уміння спів-

відносити свої напрацювання з досвідом колег. Постійний саморозвиток, самоконтроль у поєднанні з критичним мисленням, емоційним інтелектом та емпатією дають позитивний результат. І це не остаточний перелік якостей і навичок, які притаманні потенційному переможцеві.

Щорічно від 2008 року в жовтні традицією стало проведення обласної Школи педагогічної майстерності під назвою «Конкурс «Учитель року»: досвід, проблеми, перспективи». Під час конкурсу «Учитель року», місцем проведення якого з 2011 року є МОШПО, з великим бажанням конкурсант відвідують психологічне заняття-тренінг «Попередження емоційного вигорання педагогів». Окрім того, організовано творчу майстерню «Переможці всеукраїнського конкурсу «Учитель року» – молодим учителям». Із 2015 року до програми додано настановчо-мотиваційні семінари та творчі зустрічі з переможцями конкурсу.

Важливим є те, що Миколаївщина 8 разів брала на себе почесну й водночас відповідальну місію – проведення III (фінального) туру Всеукраїнського конкурсу. Саме в нашому краї проведено змагання конкурсантів із номінацій «Українська мова і література» (1998), «Музика» (2005), «Початкові класи» (2006), «Зарубіжна література» (2008), «Фізика» (2009), «Математика» (2010), «Географія» (2014).

Традиційно переможці та лауреати другого туру конкурсу отримують грошову винагороду від держави, на жаль, із 2022 року фінансування конкурсу скасовано через повномасштабне вторгнення росії в Україну. Перемога в такому конкурсі доводить, що наш педагог кращий із певного предмета в області. За перемогу в першому турі вчителі отримують премію з обласного бюджету та Миколаївської обласної організації профспілки працівників освіти і науки України. Ці здобутки беруть до уваги під час атестації: хто перемогу здобув, має право на позачергову атестацію. Переможець усеукраїнського етапу здобуває звання «Заслужений вчитель України».

Лютий 2015 року став особливою подією для Миколаївщини – саме тоді відбувся ювілейний 20-й фінальний етап III (фінального) туру Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2015». У Миколаєві зібралися кращі педагоги з української мови і літератури, правознавства, хімії та образотворчого мистецтва. У фіналі конкурсу змагалися 48 високопрофесійних учителів – справжніх знавців своїх предметів, новаторів і творчих особистостей.

Всеукраїнський конкурс «Учитель року» – це щорічна професійна подія, що має на меті підвищення престижу педагогічної професії, поширення кращих освітніх практик та підтримку творчих і ініціативних учителів України.

З часом конкурс зазнавав нововведень, і формат його проведення змінювався. Для спрощення участі вчителів із об'єднаних територіальних громад, у 2018 / 2019 навчальному році перший тур конкурсу організовано за зональним принципом, що дало змогу усунути зайві бюрократичні процедури. Цього ж року вперше в історії змагань брали участь педагогічні працівники закладів загальної середньої, професійно-технічної освіти, закладів вищої освіти I–II рівнів акредитації. Реєстраційна форма містила питання загальної інформації про конкурсанта та потребувала зазначення посилань на власний профіль в освітній мережі Microsoft та відеореєструє.

2019 рік. Через складну епідеміологічну ситуацію, пов'язану з поширенням на території України коронавірусу COVID-19, оцінювання результатів здійснювали в дистанційному форматі, проте було задіяно всі можливі засоби та інструментарій забезпечення об'єктивного аналізу: відеозапис дистанційних презентацій, тестування, спілкування учасників із фаховим журі проходили онлайн, для визначення почерговості випробувань та й самих змагань використовувано платформи ZOOM, генерацію випадкових чисел, матеріали розміщували в гугл-класі.

2022 рік – складний рік для країни, кожного українця, а також для організації

та проведення конкурсу. Упродовж трьох років жахливої війни спостерігаємо потужне єднання української освітянської спільноти перед загрозою та небезпекою, умотивованість і бажання педагогів розвиватися. Навіть за таких складних обставин, коли звучить сирена повітряної тривоги, над головами пролітають ракети, шахеди, через знеструмлення немає світла, інтернету й тепла, педагоги області не припиняли змагатися, прагнучи, попри всі труднощі – як професійні, так і життєві – здобути звання кращого вчителя року та засвідчили достатній рівень адаптування до нових вимог сьогодення – дистанційної освіти.

2023 року конкурс відбувався в умовах глибоких суспільних викликів, пов'язаних із війною, цифровізацією освіти та переосмисленням ролі вчителя. Конкурс 2024 року продовжив курс на модернізацію освіти та впровадження ідей Нової української школи. Особливу увагу приді-

лено компетентнісному підходу, інноваційним методикам навчання та педагогічному партнерству. «Учитель року – 2025» є логічним продовженням попередніх років і спрямований на утвердження ролі вчителя як лідера освітніх змін. Конкурс зосереджено на поєднанні педагогічної майстерності, інновацій та національно-патріотичного виховання.

Професійні змагання вчителів сприяють виконувати важливу місію – підтримувати вчителів, які формують майбутнє України через освіту. У 2023–2025 роках конкурс «Учитель року» став не лише фаховим випробуванням, а й символом незламності української освіти. Він сприяв підвищенню престижу педагогічної професії; виявленню та поширенню кращих педагогічних практик; професійному зростанню вчителів; розвиткові української школи в умовах сучасних випробувань

Фото. Переможець конкурсу «Учитель року» 2025 року (обласний етап)

Як зазначали конкурсант, що «одна з причин участі у конкурсі не тільки помірятися своїми силами, а продемонструвати й запозичити найкраще, чим наближати нашу перемогу». Нині кожен має чимало умов та можливостей для того, аби розви-

ватися та ставати успішними. Проте для того, щоб досягти вершин, потрібні не лише сприятливі умови, але й бажання та віра. Одним із найважливіших результатів конкурсу є формування міцної спільноти педагогів-одномумців. Учасники, які тору-

вали цей шлях разом, підтримують зв'язок і після завершення змагань. Вони стають менторами для молодших колег, спільно працюють над новими проєктами, діляться ресурсами та підтримують одне одного в професійному житті. Ці зв'язки створюють мережу взаємодопомоги та співпраці, що виходить далеко за рамки конкурсу. Вони є потужним інструментом для поширення кращих педагогічних практик та інновацій у регіоні.

30 років – епоха. За цей час конкурс став об'єднувальним чинником між поколіннями педагогів, умотивованих і надзвичайно талановитих, творчих, мобільних та активних, яскравих особистостей Миколаївщини, дав змогу учителям продемонструвати свої професійні навички, творчий підхід до організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, удосконалити педагогічну майстерність. Упродовж цих років на всеукраїнському рівні перемогу здобули 5 педагогів області, а 26 із них стали лауреатами конкурсу. Вони щоденно зростають професійно, посіли керівні посади, здобули педагогічні звання та нагороди, залучені до розбудови Нової української школи, віддані своїй справі, творчі, відкриті до нових знань, готові ділитися своїм досвідом. Це визнання освітяни-лідери сприймають не як роз'єднувальний чинник, а як джерело натхнення. Переможець є прикладом, орієнтиром, але його успіх не применшує досягнень інших учасників, а підкреслює високий рівень професіоналізму всієї педагогічної спільноти.

Переможці фінального етапу всеукраїнського конкурсу «Учитель року» успішні в професії:

В. О. Душенко – автор методичних посібників «Словникова країна», «Природа – школа дивування й мислення», збірника «Світ спілкування», збірки «Шлях до слова». Має почесне звання «Заслужений вчитель України», почесний знак «Лауреат премії» благодійного фонду «Вдячність. Визнання. Надія». Нині на пенсії.

І. О. Гращенко перемогла в номінації

«Вчитель загальноосвітньої середньої школи», має відзнаку «Громадянин року 2010».

І. Я. Петрова – лауреат I Міжнародного конкурсу виконавців «Kharkiv – Fortissimo», співавтор посібника «Підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва» та проєкту «Урок музики: дебют», автор нотної хрестоматії для вчителів музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво» «Перлини фортепіанної музики», збірки «Фортепіанна музика українських композиторів».

В. І. Шуляр – нині доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту прикладної педагогіки (м. Київ), автор понад 300 публікацій, 22 одноосібних і 17 у співавторстві монографій і посібників.

А. Є. Архіпова є ментором проєкту «House of Europe», спікером у проєктах громадських організацій «Центр інноваційної освіти «Про.Світ», «EdCamp», «Асоціація керівників шкіл України».

Учителі, які беруть участь у конкурсі, незалежно від результату, вже є переможцями, адже вони зробили крок назустріч професійному виклику, вийшли із зони комфорту і продемонстрували свою відданість справі. Конкурс «Учитель року» – це не просто змагання за звання найкращого. Це історія про те, як педагоги об'єднуються, щоб зростати професійно, надихати одне одного. Це підтвердження того, що в освіті найважливіше не конкуренція, а співпраця, підтримка та спільне прагнення до досконалості заради майбутнього наших дітей.

Опитування учасників конкурсу «Учитель року» дало змогу визначити мотиваційні чинники, які впливають на бажання педагогів брати участь у конкурсних випробуваннях: 20 % – професійне визнання, бажання здобути перемогу, 50 % – прагнення зрости професійно, 15 % – здобути новий досвід, 10 % – самоствердитися й самореалізуватися, 5 % – матеріальне заохочення, кар'єрне зростання. В опитуванні взяли участь 25 педагогів області. Результати засвідчили, що пріоритетним є бажання зрости професійно, набути визнання,

здобути перемогу, оскільки це офіційно підтверджує високий рівень педагогічної майстерності та визнання з боку колег і суспільства. Для багатьох педагогів важливо перевірити власні сили, побачити результати своєї праці, відчути професійну впевненість. Крім того, підготовка до конкурсу стимулює вчителя. Йому доводиться вдосконалювати методики викладання, опанувати інноваційні технології, аналізувати власний досвід. Потрібно згадати й про ставлення з пошанівком учнів до таких вчителів. Їм небайдуже, чи отримує вчитель грамоти, подяки. Успіх педагога спроможний надихнути на перемоги й учнів під час їхньої участі в олімпіадах і конкурсах із предметів.

Отже, конкурс «Учитель року» є важливою перспективою для підвищення кваліфікації освітян, оскільки він сприяє професійному розвитку та популяризації кращих педагогічних здобутків. Змагання мотивує вчителів до самовдосконалення, обміну досвідом та впровадження інноваційних методик під час навчання. Проведення конкурсу «Учитель року» під час війни є складним, але важливим завданням. Адаптація до нових умов, переосмислення підходів до оцінювання та підтримка вчителів є запорукою успішного проведення випробувань. Конкурс «Учитель року» є актуальним донині. Участь у ньому – дороговказ і заповіт для педагогів, які працюють в умовах війни, підкреслюючи стійкість, професіоналізм та відданість своїй справі. Педагогічний колектив МОППО й надалі надаватиме підтримку освітянам області, які змагатимуться на підсумковому етапі всеукраїнського конкурсу «Учитель року».

Висновки та перспективи дослідження. Здійснене дослідження дає підстави для таких висновків:

1. Уточнення змісту поняття «професійна адаптація вчителя» покращить розуміння його тлумачення для вдосконалення організаційно-педагогічної діяльності педагогів.

2. Аналіз історичного розвитку та сучасного стану всеукраїнського конкурсу «Учитель року» засвідчує його важливу роль у підвищенні престижу педагогічної професії, підтримці творчої ініціативи учителів і поширенні інноваційного педагогічного досвіду. Конкурс еволюціонував у дієвий інструмент професійного зростання педагогів та реалізації пріоритетів державної освітньої політики. Сучасний етап розвитку конкурсу зорієнтовано на реалізацію компетентнісного підходу, упровадження цифрових технологій, ідей нової української школи та педагогіки партнерства. В умовах суспільних викликів конкурс набув нового змістового наповнення, актуалізувавши роль учителя як агента освітніх змін.
3. Усебічне висвітлення ролі Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти в професійному становленні та розвитку вчителів сприятиме підвищенню мотивації освітян до участі в конкурсах фахової майстерності.

Перспективними є дослідження, пов'язані з аналізом впливу конкурсу «Учитель року» на професійну мотивацію педагогів, розвиток їхніх ключових і лідерських компетентностей, а також із вивченням можливостей удосконалення конкурсних процедур у контексті цифровізації освіти та інтеграції українського освітнього простору в європейський і світовий простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабко Т. М. Особливості науково-методичної підготовки вчителів до участі у конкурсах фахової майстерності [Електронний ресурс] // Т. М. Бабко / Імідж сучасного пе-

- дагога. – 2016. – № 7. – С. 9–12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2016_7_4
2. Белан Т. Г. Особливості професійної адаптації молодого вчителя технологій до умов педагогічної діяльності / Т. Г. Белан // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Випуск 120. Чернігів, 2014. – С. 81–84.
  3. Бондар В. І. Адаптивне навчання студентів як передумова реалізації компетентнісного підходу до професійної підготовки вчителя / В. В. Бондар, І. Шапошникова // Рідна школа. – 2013. – № 11. – С. 36–41.
  4. Вірна Ж. Координація особистісно-нормативних змін ціннісних орієнтацій в діапазоні професійної адаптації особистості / Ж. Вірна // Психологія особистості, 2015. – № 1 (6). – С. 161–172.
  5. Дятленко Н. М. Внутрішні та зовнішні детермінанти професійної адаптації молодого вчителя / Н. М. Дятленко // Вісник психології і соціальної педагогіки: збірник наукових праць – К., 2010. – Режим доступу: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2730/>
  6. Замятна О. Л. Проблема професійної адаптації вчителя початкової школи в Україні в історичному контексті / О. Л. Замятна // Міжнародна науково-практична конференція, присвячена Дню початкової освіти, Ніжин, 2016. – С. 56–58.
  7. Каплінський В. В. Конкурс педагогічної майстерності як засіб професійної підготовки майбутніх учителів / В. В. Каплінський, Т. М. Кошолуп // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія, 2012. – № 36. – С. 191–198.
  8. Мартинець Л. А. Змістова характеристика освітнього середовища професійного розвитку вчителя в закладі загальної середньої освіти / Л. А. Мартинець // Освіта та розвиток обдарованої особистості, 2018. – № 3. – С. 5–10.
  9. Мастеркова Т. В. Конкурс фахової майстерності як майданчик оприлюднення педагогом власних досягнень / Т. В. Мастеркова // Молодь і ринок, 2023. – № 10 (218). – С. 141–144. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.293323>.
  10. Мастеркова Т. В. Фахові конкурси як чинник розвитку професійної компетентності педагогів / Т. В. Мастеркова // Імідж, 2020. – № 3 (192). – С. 15–19. DOI: <https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3-15-19>.
  11. Райхель Г. Є. Підвищення фахової майстерності педагога шляхом участі у всеукраїнському конкурсі «Учитель року» / Г. Є. Райхель // Неперервна освіта: актуальні дискурси. Збірник матеріалів XV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (До 75-ї річниці Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти). – Ужгород : РІК-У, ЗІППО, 2021. – С. 148–151 с.
  12. Рибак І. М. Розвиток фахової компетентності вчителів суспільних дисциплін через професійні конкурси в новій українській школі / І. М. Рибак // Проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога в контексті Концепції «Освіта впродовж життя»: збірник тез доповідей науковопрактичної конференції з міжнародною участю, м. Краматорськ, 10 грудня 2020 р. / відп. ред. Д. В. Малєєв. – Вінниця : Європейська наукова платформа, 2020. – С. 203–206.
  13. Ростока М. Л. Конкурси професійної майстерності як передумова кар'єрного зростання професійно компетентного мобільного майбутнього фахівця / М. Л. Ростока // Формування професійно мобільного фахівця: європейський вимір : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 23-24 квіт. 2015 р.); [за заг. ред. Л. Л. Сушенцевої]. – Кривий Ріг, 2015. – С. 82–83.
  14. Сагач О. Професійна адаптація вчителів до педагогічної діяльності / О. Сагач // Освітні обрії. – 2024. – № 1 (58). – С. 82–85. DOI: <https://doi.org/10.15330/obrii.58.1.82-85>
  15. Семез А., Семез Л. Професійна адаптація як процес трансформації особистості молодого вчителя / А. Семез, Л. Семез // Наукові записки. Педагогічні науки. Випуск 88.

– 2010. – С. 217–221. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/83099959.pdf>

16. Сердюк О. П. Всеукраїнський конкурс «Учитель року» у номінації «Образотворче мистецтво» як інструмент фахового зростання / О. П. Сердюк // The 2nd International scientific and practical conference «Perspectives of contemporary science: theory and practice» (April 1-3, 2024) SPC «Sciconf.com.ua», Lviv, Ukraine, 2024. – 541–546 pp.

17. Стойкова В. В., Кулешова О. А. Тенденції розвитку освітніх потреб педагогів в умовах глобальних суспільних викликів та загроз / В. Стойкова, О. Кулешова // Вересень, 2023. – № 1 (96). – С. 14–31. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2023.02>

18. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський ; за наук. ред. Ольги Сухомлинської. – Харків : Акта, 2012. – 545 с.

19. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5 т. – Київ : Рад. школа, 1976. – Т. 2. – С. 419–654.

20. Тихонова Т. В. Модель психолого-андрологічного супроводу професійного саморозвитку педагога в умовах післядипломної освіти / Т. В. Тихонова // Вересень. – 2021. – № 2 (89). – С. 35–45. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.2.2021.04>

21. Тюпа А. І. Розвиток професійної компетентності педагога через участь у конкурсах фахової майстерності / А. І. Тюпа // Вересень. – 2022. – № 3(94). – С. 110–121.

22. Шулдик Г. О., Ткачук Л. В. Психолого-педагогічні особливості адаптації викладача-початківця до науково-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі / Г. О. Шулдик, Л. В. Ткачук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Психологія, 2016. – Вип. 3. – С. 224–232.

23. Яненко О. А. Конкурс як ресурс професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта // Наукові записки / Ред. кол.: В. В. Радул, В. А. Кушнір та ін. – Випуск 134. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 242–244.

TEACHER OF THE YEAR COMPETITION: HISTORICAL OVERVIEW, CURRENT STATE AND PROSPECTS

Tiupa Anzhela,

*Methodologist at the Educational
and Methodological Laboratory of Acmeology
Department of Theory and Methods of Preschool
and Primary Education
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute,
4-a, Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
anzhela.tyupa@moipppo.mk.ua*

Nazarenko Lyudmila,

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Theory and
Methodology of Language-Literary and Artistic-Aesthetic Education
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute,
4-a, Admiralska Street, 54001, Mykolaiv,
Ukraine liudmyla.nazarenko@moipppo.mk.ua*

The article analyzes the practical experience of conducting the first stage of the All-Ukrainian competition «Teacher of the Year». It emphasizes teacher adaptation to professional challenges under martial law and the need for continuous professional development and

self-improvement. The study identifies barriers to professional growth and argues that educators' professional adaptation occurs not only through teaching practice but also during preparation for the «Teacher of the Year» competition. Scholarly works on professional adaptation in forming a successful personality are reviewed, while the concept of «pedagogical adaptation of a teacher» is clarified and its components are defined. Professional integration encompasses social and psychophysiological dimensions. The article outlines the organization of the first stage of the All-Ukrainian competition «Teacher of the Year» over 30 years. It elucidates the coordination of activities by the Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute regarding professional development through this competitive platform. The cooperation, communication, and methodological support provided by the institute staff to regional educators during their participation in professional contests are demonstrated. Based on a survey of competition participants, the article identifies motivational factors influencing teachers' willingness to take part in competitive stages. It focuses on the fact that the pursuit of self-development is a priority, and professional adaptation under wartime conditions is increasingly important. Winners of the final stage of the All-Ukrainian competition «Teacher of the Year» achieve professional recognition, career success, and increased competitiveness in the labor market. These elements contribute to the resilience of the Ukrainian educational community.

Keywords: martial law; professional growth; professional skills; successful personality; «Teacher of the Year» competition; teacher professional adaptation.

REFERENCES

1. Babko, T. M. (2016). Osoblyvosti naukovo-metodychnoi pidhotovky vchyteliv do uchasti u konkursakh fakhovoi maisternosti [Peculiarities of scientific and methodological preparation for participation in professional mastery competitions] [Elektronnyi resurs] // Imidzh suchasnoho pedahoha, 7, 9–12. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2016_7_4 (ukr).
2. Belan, T. H. (2014). Osoblyvosti profesiinoi adaptatsii molodoho vchytelia tekhnolohii do umov pedahohichnoi diialnosti [Peculiarities of professional adaptation of a young technology enthusiast to the conditions of pedagogical activity] // *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu*. Vypusk 120. Chernihiv, 81–84 (ukr).
3. Bondar, V. I. & Shaposhnykova, I. (2013). Adaptivne navchannia studentiv yak pereumova realizatsii kompetentnisnoho pidkhodu do profesiinoi pidhotovky vchytelia [Adaptive teaching of students as a prerequisite for the implementation of a competent approach to professional preparation for the master] // *Ridna shkola*, 11, 36–41 (ukr).
4. Diatlenko, N. M. (2010). Vnutrishni ta zovnishni determinanty profesiinoi adaptatsii molodoho vchytelia [Internal and external determinants of professional adaptation of a young recruit]. *Visnyk psykholohii i sotsialnoi pedahohiky*. K. Retrieved from: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2730/> (ukr).
5. Kaplinskyi, V. V. & Kosholap, T. M. (2012). Konkurs pedahohichnoi maisternosti yak zasib profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv [Pedagogical Mastery Competition to support professional development of future teachers]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Pedahohika i psykholohiia*, 36, 191–198 (ukr).
6. Martynets, L. A. (2018). Zmistova kharakterystyka osvitnoho seredovyshcha profesiinoho rozvytku vchytelia v zakladi zahalnoi serednoi osvity [Content characteristics of the educational environment for professional development of the trainee in the institution of comprehensive secondary education]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*, 3, 5–10 (ukr).

7. Masterkova, T. V. (2020). Fakhovi konkursy yak chynnyk rozvytku profesiinoi kompetentnosti pedahohiv [Professional competitions as a starting point for the development of professional competence of teachers]. *Imidzh*, 3 (192), 15–19. DOI: <https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3-15-19> (ukr).
8. Masterkova, T. V. (2023). Konkurs fakhovoi maisternosti yak maidanchyk opryliudnennia pedahohom vlasnykh dosiahnen [Competition of professional mastery as a platform for the public to express their own achievements to teachers]. *Molod i rynek*, 10 (218), 141–144. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.293323> (ukr).
9. Raikhel, H. Ye. (2021). Pidvyshchennia fakhovoi maisternosti pedahoha shliakhom uchasti u vseukrainskomu konkursi «Uchytel roku» [Improving the professional skills of the teacher through participation in the All-Ukrainian competition «Teacher of the Year»]. *Neperervna osvita: aktualni dyskursy* (Do 75-yi richnytsi Zakarpatskoho instytutu pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity). Uzhhorod: RIK-U, ZIPPO, 148–151 (ukr).
10. Rybak, I. M. (2020). Rozvytok fakhovoi kompetentnosti vchyteliv suspilnykh dystsyplin cherez profesiini konkursy v novii ukrainskii shkoli [Development of professional competence in teaching social disciplines through professional competitions in new Ukrainian schools]. *Proiektuvannia indyvidualnoi traiektorii profesiinoho rozvytku pedahoha v konteksti Kontseptsii «Osvita vprodovzh zhyttia»* (Ed. D. V. Malieiev). Vinnytsia: Yevropeiska naukova platforma, 203–206 (ukr).
11. Rostoka, M. L. (2015). *Konkursy profesiinoi maisternosti yak peredumova kariernoho zrostannia profesiino kompetentnoho mobilnoho maibutnoho fakhivtsia. Formuvannia profesiino mobilnoho fakhivtsia: yevropeyskyi vymir* [Professional mastery competitions as a prerequisite for career growth of a professional competent mobile specialist of the future. Formation of a professional mobile specialist: the European world] (Ed. L. L. Sushentseva). Kryvyi Rih, 82–83 (ukr).
12. Sahach, O. (2024). Profesiina adaptatsiia vchyteliv do pedahohichnoi diialnosti [Professional adaptation to pedagogical activity]. *Osvitni obrii*, 1 (58), 82–85. DOI: <https://doi.org/10.15330/obrii.58.1.82-85> (ukr).
13. Semez, A. & Semez, L. (2010). Profesiina adaptatsiia yak protses trasformatsii osobystosti molodoho vchytelia [Professional adaptation as a process of transformation of the personality of a young learner]. *Pedahohichni nauky*. Vypusk 88, 217–221. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/83099959.pdf> (ukr).
14. Serdiuk, O. P. (2024). Vseukrainskyi konkurs «Uchytel roku» u nominatsii «Obrazotvorche mystetstvo» yak instrument fakhovoho zrostannia [All-Ukrainian competition «Teacher of the Year» in the nomination «Creative Art» as an instrument of professional growth]. *The 2nd International scientific and practical conference «Perspectives of contemporary science: theory and practice»* (April 1–3, 2024) SPC «Sciconf.com.ua», Lviv, Ukraine, 541–546 (ukr).
15. Shuldyk, H. O. & Tkachuk, L. V. (2016). Psykholoho-pedahohichni osoblyvosti adaptatsii vykladacha-pochatkivtsia do naukovo-pedahohichnoi diialnosti u vyshchomu navchalnomu zakladi [Psychological and pedagogical features of the adaptation of a novice teacher to scientific and pedagogical activity at a higher educational institution]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Seriia: Psykholohiia. Vyp. 3, 224–232 (ukr).
16. Stoikova, V. V. & Kuleshova, O. A. (2023). Tendentsii rozvytku osvitnikh potreb pedahohiv v umovakh hlobalnykh suspilnykh vyklykiv ta zahroz [Trends in the development of educational needs of teachers in conditions of global social challenges and threats]. *Veresen*, 1 (96), 14–31. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2023.02> (ukr).
17. Sukhomlynskyi, V. O. (2012). Sertse viddaiu *ditiam* [My heart is full of children] (Ed. Olha Sukhomlynska). Kharkiv: Akta (ukr).
18. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). Sto porad uchytelevi [A hundred tips for watching].

Vybrani tvory: u 5 t. Kyiv: Rad. shkola. T. 2, 419–654 (ukr).

19. Тиура, А. І. (2022). Rozvytok profesiinoi kompetentnosti pedahoha cherez uchast u konkursakh fakhovoi maisternosti [Development of professional competence teacher through participation in professional skill competitions]. *Veresen*, 3(94), 110–121 (ukr).

20. Tykhonova, T. V. (2021). Model psykholoho-androhichnoho suprodu profesiinoho samorozvytku pedahoha v umovakh pisliadyplomnoi osvity [Model of psychological and androgyny support for professional self-development of a teacher in postgraduate education]. *Veresen*, 2 (89), 35–45. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.2.2021.04> (ukr).

21. Virna, Zh. (2015)/ Koordynatsia osobystisno-normatyvnykh zmin tsinnisnykh oriientatsii v diapazoni profesiinoi adaptatsii osobystosti [Coordination of personal and normative changes in value orientations in the range of professional adaptation of the personality] // *Psykholohiia osobystosti*, 1 (6), 161–172 (ukr).

22. Yanenko, O. A. (2014). Konkurs yak resurs profesiinoi mobilnosti maibutnoho pedahoha-muzykanta [Competition as a resource for professional mobility of future teacher-musician]. *Naukovi zapysky* (Eds. V. V. Radul, V. A. Kushnir ta in. Vypusk 134. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 242–244 (ukr).

23. Zamiatna, O. L. (2016). Problema profesiinoi adaptatsii vchytelia pochatkovoї shkoly v Ukraini v istorychnomu konteksti [The problem of professional adaptation of primary school students in Ukraine in a historical context]. *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia prysviachena Dniu pochatkovoї osvity*, Nizhyn, 56–58 (ukr).

Стаття надійшла до редакції 18.01.2026

Прийнято до друку 27.05.2026